

Samtal och delaktighet – en framgångsfaktor för metakognition

Cristina Eklund (specialpedagog inom barnonkologi)

Barncancersatsningen:

Neurokognitiv rehabilitering och specialpedagogiska insatser (Regionalt cancercentrum mellansverige RCC)

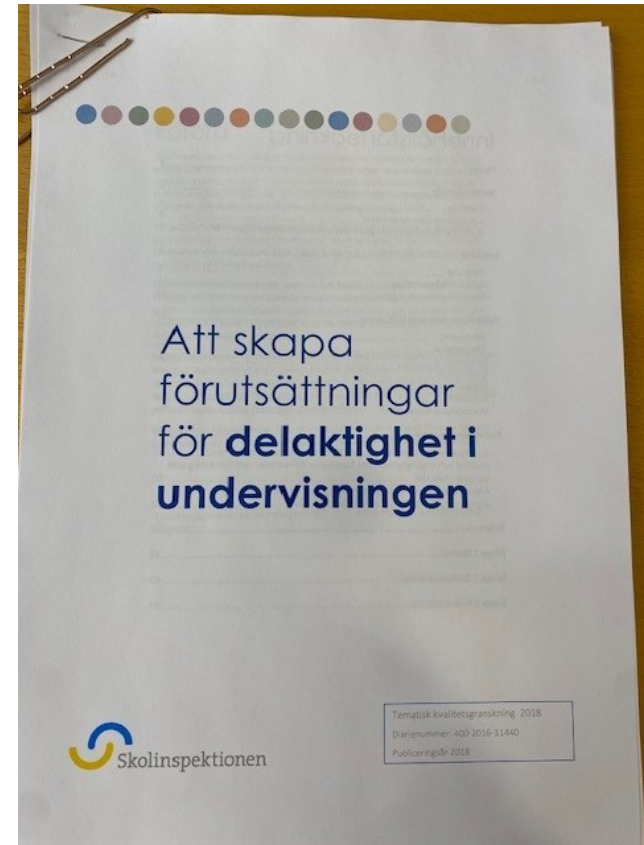
Delaktighetsmodellen (SPSM)

- **Tillgänglighet**- t ex fysisk miljö eller tillgängligt meningssammanhang- förstå meningen med det som sågs.
- **Tillhörighet**- rätt att ingå i ett sammanhang t ex en klass, vid hemundervisning
- **Engagemang**- elevens lust intresse att delta. Skapa förutsättningar för engagemang
- **Samhandling**- göra saker tillsammans t ex i grupp.
- **Autonomi**- -elevers eget inflytande över det som sker i undervisningen och sitt eget lärande
- **Erkännande**- t ex bli accepterad av kamrater/omgivning och i aktiviteter



Skolinspektionens kvalitetsgranskning granskning (2018)

- Delaktighet i skolan är centralt för alla elevers lärande och utveckling
- För elever bidrar delaktighet till viktiga komponenter för lärande, såsom exempelvis trygghet och motivation.



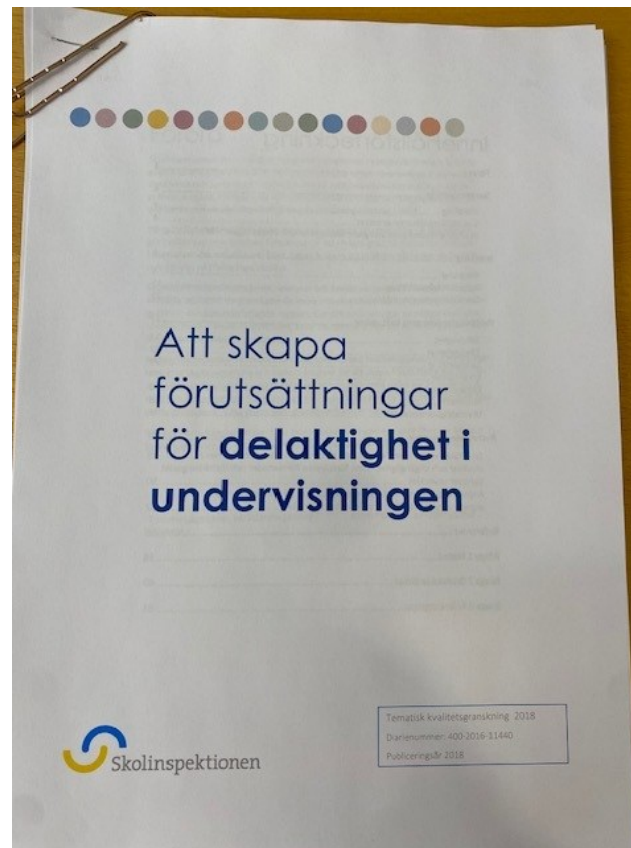
Skolinspektionens kvalitetsgranskning: Hur lärare skapar förutsättningar för elevers delaktighet

Autonomi

På 12 av skolorna bedömer Skolinspektionen att man särskilt behöver **höja kvaliteten inom autonomi**

- Utveckla arbetet genom att utgå från elevers åsikter och synpunkter.
- Arbeta aktivt för att utveckla elevers förståelse för sitt lärande

-



Varför måste vi stötta elevers metakognition och självreglering i lärandet?

- Metakognition och självreglering är två begrepp som fortfarande uppmärksammas i liten grad i svenska skola. Detta trots att forskning visar att metakognition har mycket stor effekt på elevers kunskapsutveckling.
- Metakognition definieras som **hur elever ser på sig själv, sina kunskaper och sitt lärande i skolan – vad de tror att de kan och inte kan, och om de förstår hur de kan göra för att lära sig.**
- **Elevers metakognition är därför också kopplat till elevers studiestrategier.**
(P. Partanen)

Nationalencyklopedin

Metakognition

- me'takognition, *metalärande*, medvetenhet om eller förståelse av den kunskap man har, en förståelse som kan komma till uttryck antingen genom effektiv användning av kunskapen eller genom förmåga att verbalt beskriva den. **Det handlar således om att vara medveten om sitt eget tänkande, hur man går till väga när man löser problem, fattar beslut, tolkar en text eller söker i sitt minne.**
- Metakognition innebär förutom **avsiktliga val av strategier** när man ställs inför problem också att man fortlöpande övervakar sitt tillvägagångssätt och **kontrollerar att man är på rätt väg.**

Så vad säger eleverna om vi ger dem tid för samtal och dialog?



Skapa en god samtalsmiljö

- Förbered eleven för samtalet -syftet
- En lugn plats
- God tid
- Skapa förtroende och ha en dialog
- Var beredd på att du kan få oväntad information.
- Ta upp på möjligheter/åtgärder allt eftersom samtalet pågår- men använd inte för många ord.
- Ta hand om samtalet- återkoppla och utvärdera



Bra att vara medveten om kognitiva förmågor - i samtal och i klassrummet

- Långsam processhastighet
- Exekutiva funktioner
- Minnesproblem
- Visuospatala förmågor
- Ljudkänslig
- Koncentration
- Automatiseringar

Samt:

Trötthet

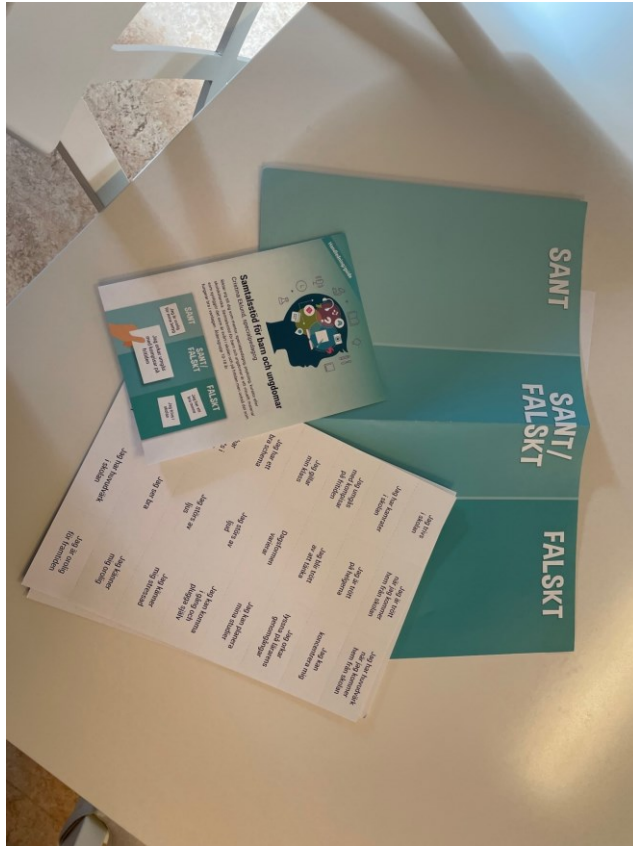
Psykisk ohälsa

Stress

Kamratrelationer



Samtalsstöd (av Cristina Eklund, formgivning Louise Turlock, Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft)



SANT	SANT/ FALSKT	FALSKT
Trivs i skolan	Känner mig ledsen	Störs av ljus
Känner mig trött	Jag vill helst vara hemma	Jag har bra koll på tiden
Känner mig stressad	Orolig för mina betyg	Kan planera mina studier
Har huvudvärk		
Har stor frånvaro		
Störs av ljud		
Jag orkar umgås med kompisar på fritiden		

Varje påstående som valts ut lägger eleven under någon av rubrikerna "Sant, Sant/Falskt, Falskt".
Kopieringsunderlag finns på sidan 38-39.

Fördelar med visuellt stöd

- Det är tryggt att ha något att fästa blicken på när man samtalar.
- Man kan backa i samtalet- samtala om ett påstående som diskuterades för en stund sedan.
- Samtalet hålls levande under hela samtalet eftersom korten ligger på bordet/datorn.
- Samtalskorten kan fotas av och utvärderas



Ayda

Samtalet sammanfattas i en PP – används som underlag för samtal och åtgärder SANT

- Jag trivs i skolan.
- Jag gillar rast.
- Jag har kompisar i skolan
- Det finns någon att prata med på skolan om jag behöver "Ja min mentor"
- Jag behöver paus i skolan "Ja, men det blir inte av".
- Jag är trött i skolan "Mest på eftermiddagarna".
- Jag är trött när jag kommer hem från skolan " Sover ibland en stund .Orkar inte med kompisar".
- Jag känner mig långsam "Jag hinner inte med alla uppgifter- blir inte klar"
- Jag störs av ljud "Hör alla möjliga små ljud".
- Jag känner mig stressad "Ja vid prov- tänk om jag inte hinner färdigt"
- Det fungerar bra med läxor "Jag har både vanliga läxor och jobbaifattläxor- jobbigt"
- Jag vill ha mer hjälp i skolan " Ja, men jag vet inte med vad?

Falskt

- Jag har stor frånvaro i skolan
- Jag kommer ihåg vad jag läser "Inte långa texter"
- Jag kommer ihåg instruktioner
- Matematiken fungerar bra 2Problemlösning är svårt och tabellerna lär jag mig aldrig"
- Jag hänger med bra vid genomgångar "Missar så mycket fast jag lyssnar jättenoga?"
- Jag kan planera mina skoluppgifter och läxor " Det blir lite rörigt- vet inte vilken ordning jag ska göra saker. Det tar sån tid att komma igång"

Omsätta samtalet till åtgärder

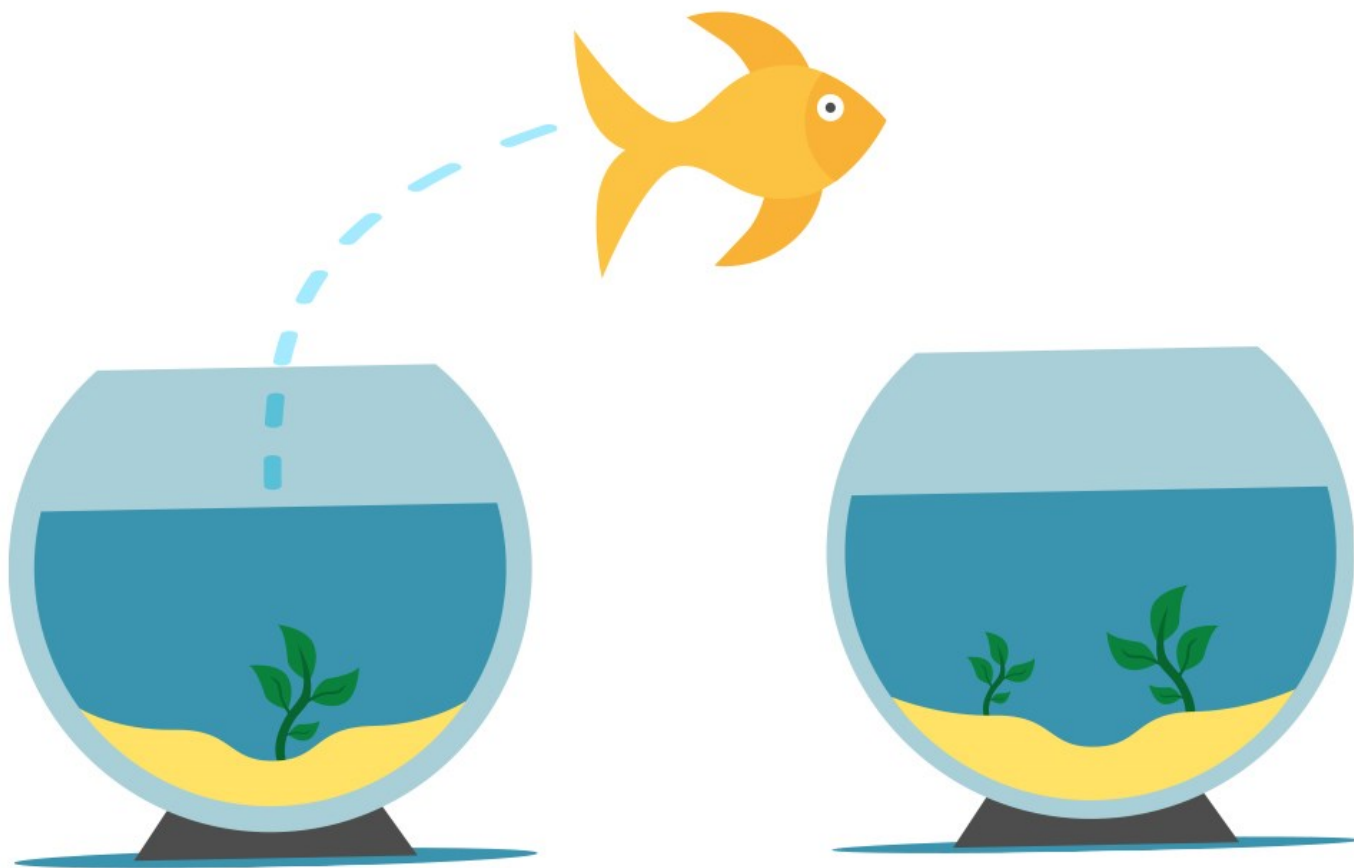
Återkoppling och utvärdering = Metakognition



Samtala med bilder

Turlock grafiker/designer (Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft)





Följ upp, utvärdera, återkoppla och kanske tänk om Metakognition

- Ta fram samtalskortet/bilderna för eleven. Hur är läget nu? Kan vi flytta några samtalskort?
- Vilka åtgärder har fungerat? Ta bort och lägg till åtgärder.
- Positiv respons – både på det fungerar och upptäckten att vissa saker inte fungerat- metakognition



Var finns tiden för samtal?

"Det är också den mentala kullerbyttan man behöver göra: När man tycker sig ha minst tid behöver man ta ett lån av all den framtida tid som annars kommer att gå åt till åtskilliga krismöten om man inte tar sig denna tid" (Partanen 2012).

Hur har skolor löst det?

- Utvecklingssamtal
- Tid hos specialläraren/specialpedagogen



Göra barns röster tar tid men är en tidsbesparing

Artikel 12 (FNs barnkonvention)

”Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder”

Skollagen 3kap 9§

“Det är viktigt att elevens synpunkter inhämtas och beaktas när ett åtgärdsprogram tas fram”

Skollagen 1 kap 10 §

Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. **Barnets åsikter ska tillmätas betydelse** i förhållande till barnets ålder och mognad.



Involvera elev och vårdnadshavare i arbete med extra anpassningar och särskilt stöd (Skolverket 2022)

- ”Eleverna har stor kunskap om sin egen skolsituation och deras åsikter kring utformning av åtgärdsprogrammet är betydelsefulla för att det ska bli ett bra resultat”
- Elevernas åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad”



Frågor att fundera och diskutera

- **Behöver din elev få tid för samtal?**
- **Tar du med elevens ”röst” i dina förslag på åtgärder?**
- **Är eleven delaktig i de åtgärder som föreslås?**
- **Är eleven och vårdnadshavare delaktig i åtgärdsprogrammet?**
- **Återkopplas /synliggörs fungerande strategier och icke fungerande strategier till eleven?**
- **Utvärderas åtgärder (åtgärdsprogrammet) tillsammans med barnet och vårdnadshavare?**

Vad är vad?

- Personlighet
- Tonåring
- Svårigheter efter t ex cancerbehandling, förvärvad hjärnskada eller epilepsi
- Svårigheter på grund av andra diagnoser t ex ADHD, Autism eller språkstörning



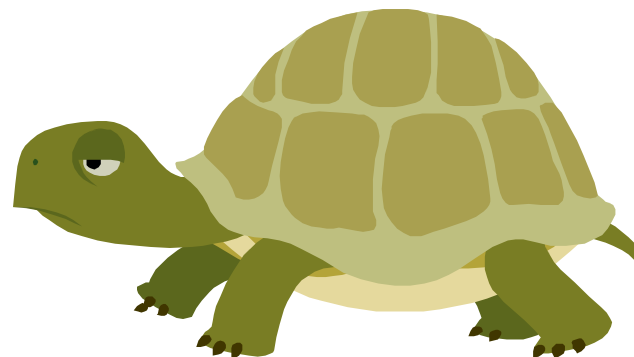
Åtgärder som elever uppskattat



Långsam processhastighet- samtala med elever

Möjligheter:

- **Framförhållning!** Läxor, inlämningsuppgifter, prov etc
- **Extra tid** på prov. Dela upp prov
Sitta i en mindre grupp.
- **Prioritera** i stoffet (mängden text och uppgifter) Vad är viktigast?
- **Checka av** efter genomgångar och ork för läxor
- Arbeta efter **stegvisa planeringar**
- **Kontakt mellan hem och skola**



Hur gör man när man minns?



Minnet

Minnesprocesser: Inkodning - Lagring – Framplockning

Möjligheter:

Visuellt stöd " Det man ser med ögat är vila för hjärnan/minnet"

Tillbakablick

Ledtrådar

Mentala bilder

Lässtrategier – samtal, bilder, visuellt stöd



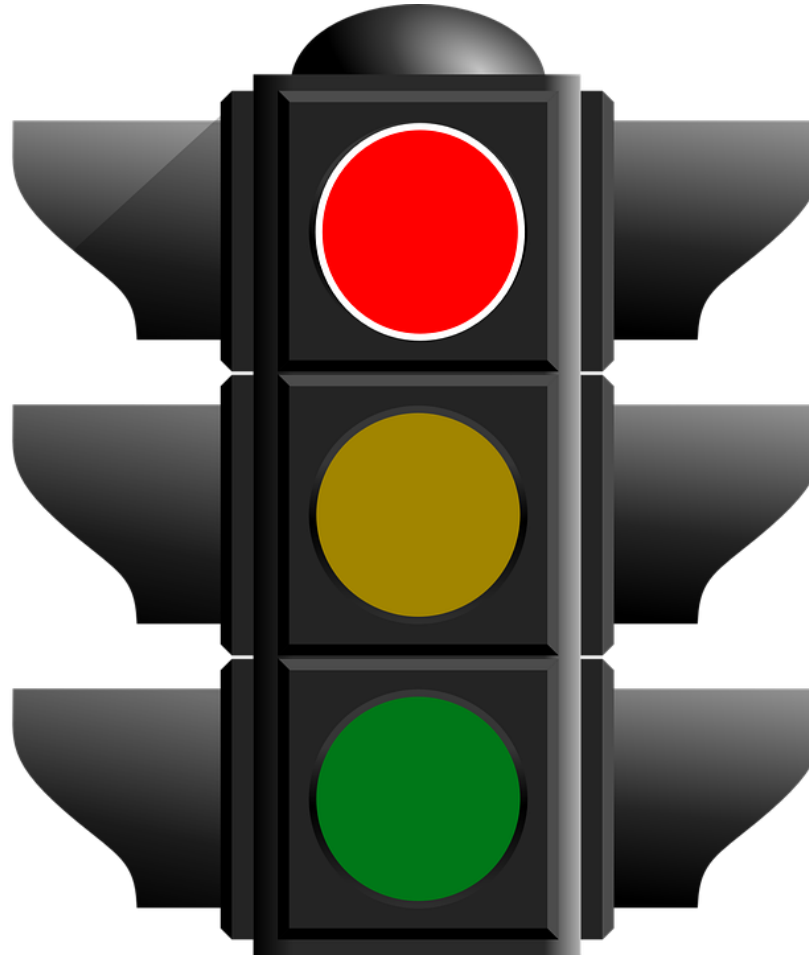
Trötthet

Möjligheter:

- Vila innan man blir trött.
- Paus-schema/tidshjälpmedel.
- "Hur vilar just du?" Lista.
- Turas om.
- Schemaändringar
- **Markera i texten för paus**
- En plan för en dålig dag
- Kontakt mellan hem och skola viktig.



Orken går från grönt till rött



Samtala om: Vad ska den energi som finns användas till?



Ger eller sparar energi	Stjäl energi
Träffa kompisar.	När jag inte hinner med mina skoluppgifter.
Rita och måla.	Onsdagar – en lång dag i skolan.
Lyssna på musik.	När jag är orolig för anfall och vad mina kompisar ska säga.
Vara i lilla gruppen på skolan.	När jag är uppbokad flera kvällar i veckan.
Kunna och förstå en skoluppgift.	När jag måste skynda mig.
När jag tar det lugnt på morgonen.	Läxor.
När jag blir klar med en skoluppgift.	Träffa kompisar för länge.
När vi spelar spel hemma.	
Mellanmål.	

Exekutiva funktioner

Möjligheter- undvika krokvägar

- Stegvisa, visuella planer
(manualer, tankekartor)
= effektivisera
- Skrivstöd t ex rubriker,
frågor
- ”Puff” att komma igång och
komma vidare.



Metakognition

- Alla elever gynnas av goda metakognitiva strategier men kanske allra mest elever i behov av särskilt stöd.



Det tog lång tid att förstå att
jag behövde nya strategier
efter min cancerbehandling
Flicka årskurs 9

Blicken framåt- långsiktigt tänk!

Hur tänker du om
framtiden?
-Jag vill jobba , bo i en
egen lägenhet och klara
mig själv- jag tror jag är
på gång!
Pojke 17 år



Varningsklockor

- "Han klarar sig precis för att bli godkänd" Lärare
- "Jag hinner inte med vid genomgångar trots att jag lyssnar jättenoga" Elev
- "Varje onsdag är min flicka helt slut och sover när hon kommer hem" Förälder
- "Min lärare säger "gör två uppgifter till" när jag säger att jag är trött Elev
- "Han kommer inte igång- blir bara sittande" Lärare



Varningsklockor

- “ Jag tränar och tränar men jag kan inte lära mig multiplikationstabellerna”
Elev
 - “ Det fungerar inte med läxor – blir bara konflikter”
Förälder
 - “ Gapet till kamraterna växer! ”
Lärare
 - “ Han blir sittande – kommer sig inte för ” Förälder
 - “Jag når inte målen i flera ämnen”
Elev
- *”Jag kan simma- men klarar inte hela sträckan- så jag får inget betyg i Idrott”
Elev

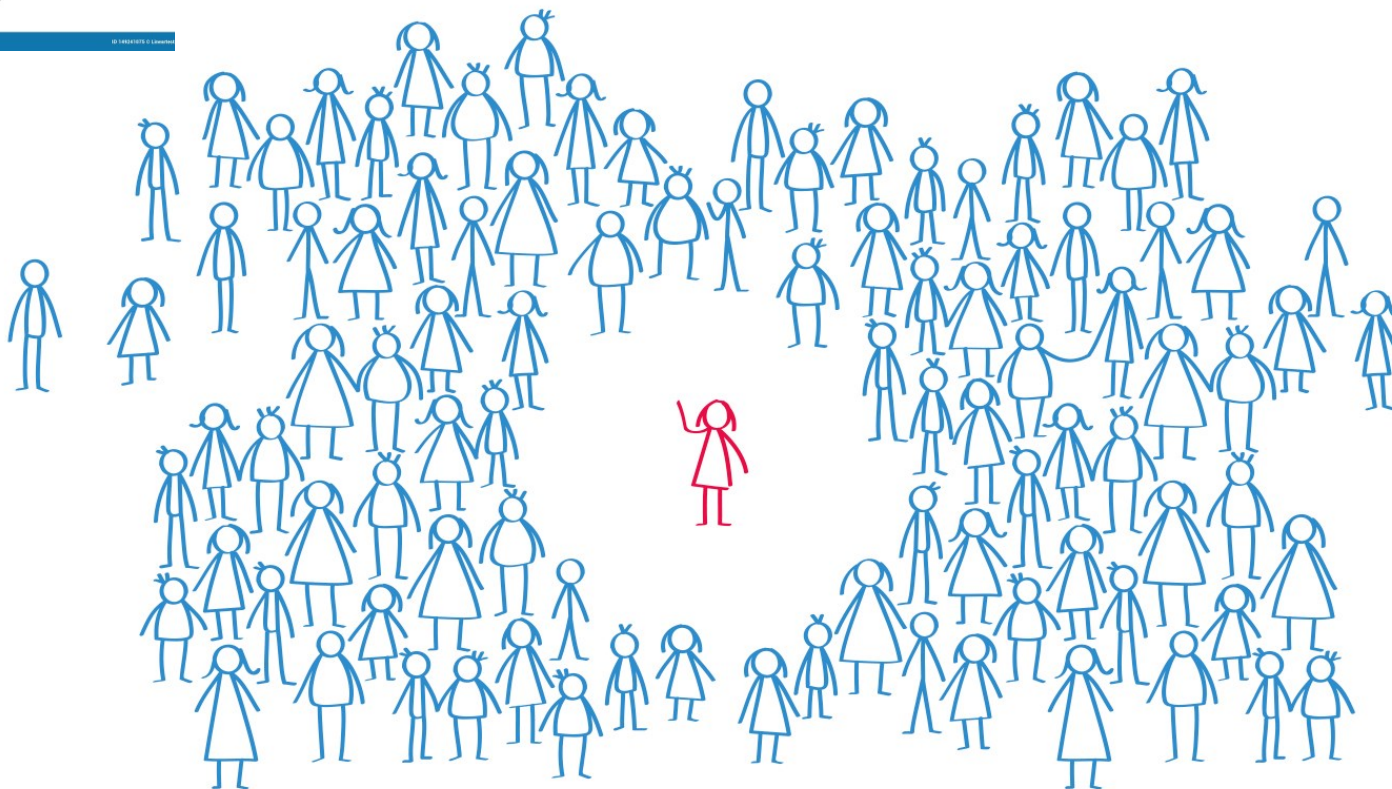


dreamstime.com



"Jag orkar inte med några kompisar på fritiden" Elev

© dreamstime.com



Lära mera- tips

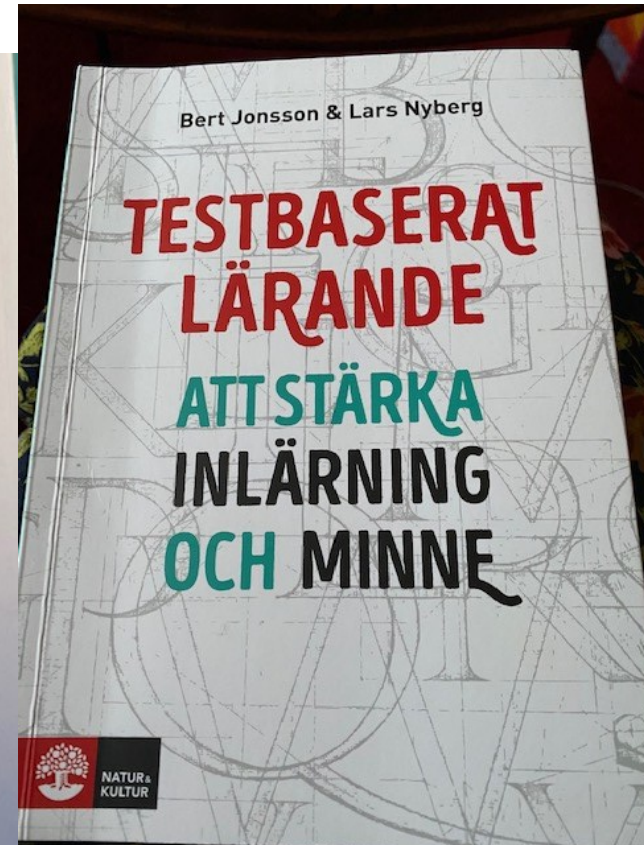


Att stärka inläarning och minne

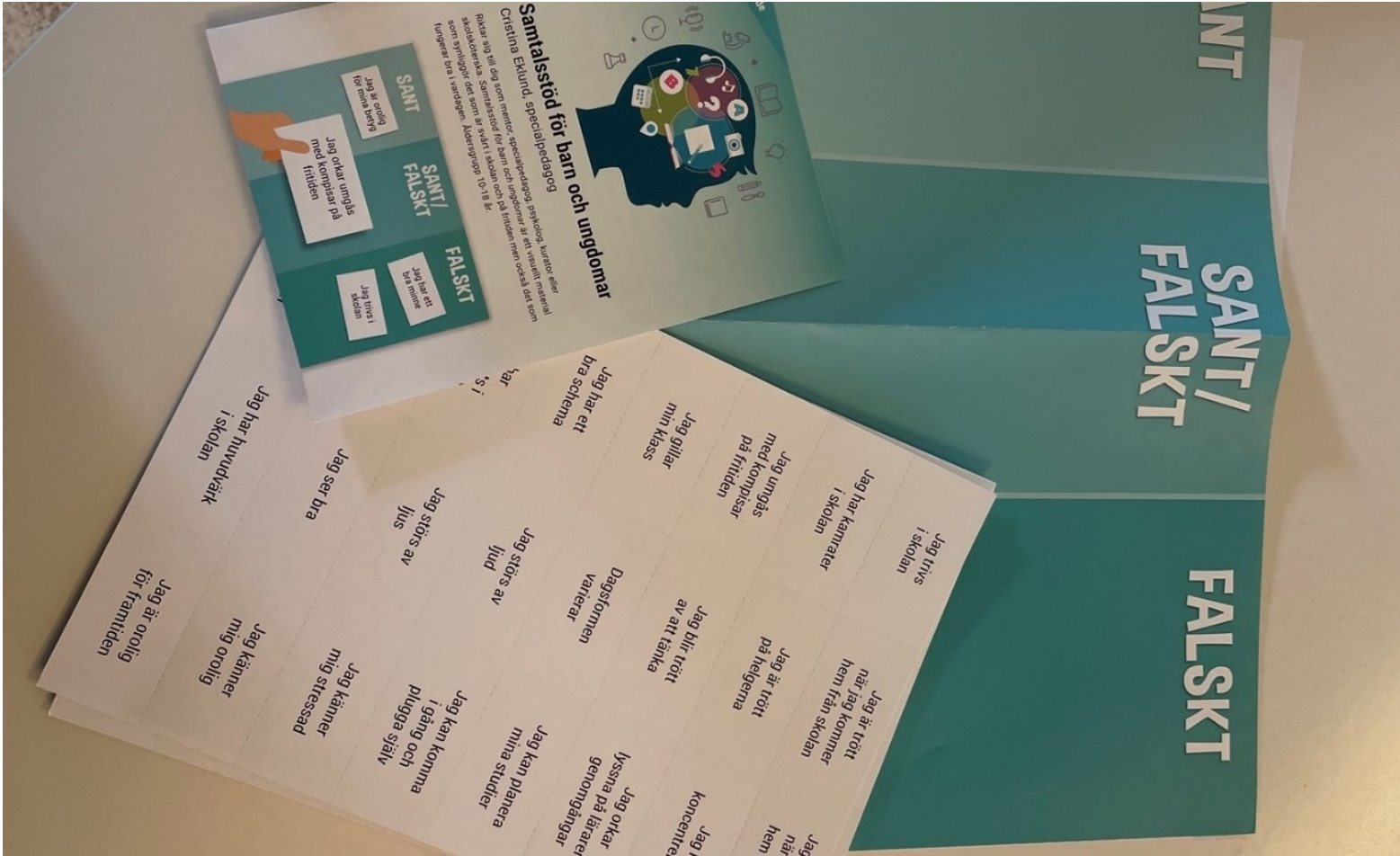
Testbaserat lärande som jämförelse (baserat på referens 4).

Inlärningsstrategi	Beskrivning	Bedömning
Upprepat studerande	Läsa en text om och om igen	Lågeffektiv
Stryka under/över	Stryka under/över ord, meningar	Lågeffektiv
Cramming/ massed practice	Plugga jättemycket på kort tid	Lågeffektiv**
Summering	Summera innehållet från en text	Låg- till medeleffektiv
Begreppskartor	Organisera informationen i hierarkier och kategorier	Medeleffektiv
Inflätat lärande	Alternerar innehåll	Medeleffektivt
Förklarande förhör	Besvara "varför", "hur" och "när"	Medeleffektivt
Visualisering	Skapa inre mentala bilder	Medel- till högeffektiv*
Testbaserat lärande	Framplockning av information från långtidsminnet	Högeffektivt
Distribuerat lärande	Sprida ut sina inlärningsessioner	Högeffektivt

* Beroende på förmåga att visualisera; **Sett i ett perspektiv av långsiktigt hållbart lärande



Samtalsstöd (Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft)



Samtala med bilder (Cristina Eklund, specialpedagog och Louise Turlock, formgivare/grafiker)



- 72 bilder
- 24 tomma kort för att göra egna bilder
- Förslag på påståenden till bilderna
- Informationsfolder

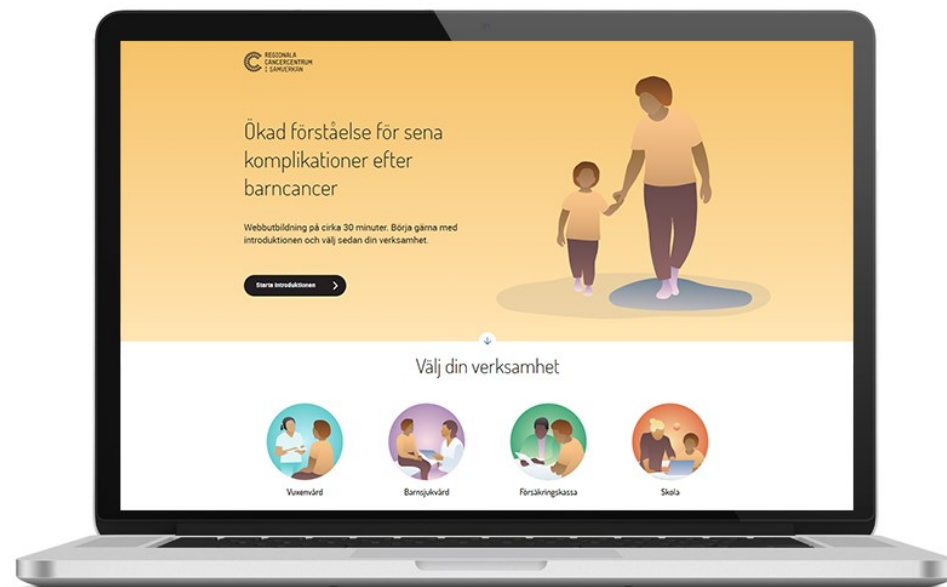
Publiceras i slutet av april- början på maj hos

Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft

Webbutbildningen

Webbutbildningen syftar till att öka kunskap om sena komplikationer efter barncancer och leda till:

- ökad förståelse
- förbättrad kommunikation
- ökad tydlighet kring vem som gör vad

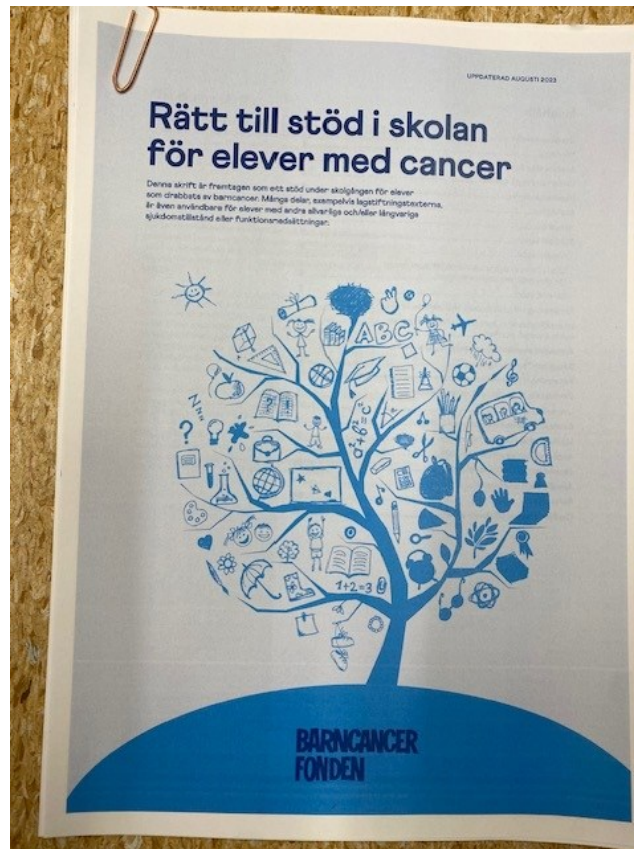


Webbutbildningen har tagits fram av barnonkologer och experter inom området i skolan från alla regioner i landet, i samarbete med Regionalt Cancercentrum (RCC) i Samverkan.

[Webbutbildning i ökad förståelse för sena komplikationer efter barncancer - RCC \(cancercentrum.se\)](https://cancercentrum.se)

Elever med cancer och rätten till stöd i skolan

av Björn Olsson (Barncancerfonden)



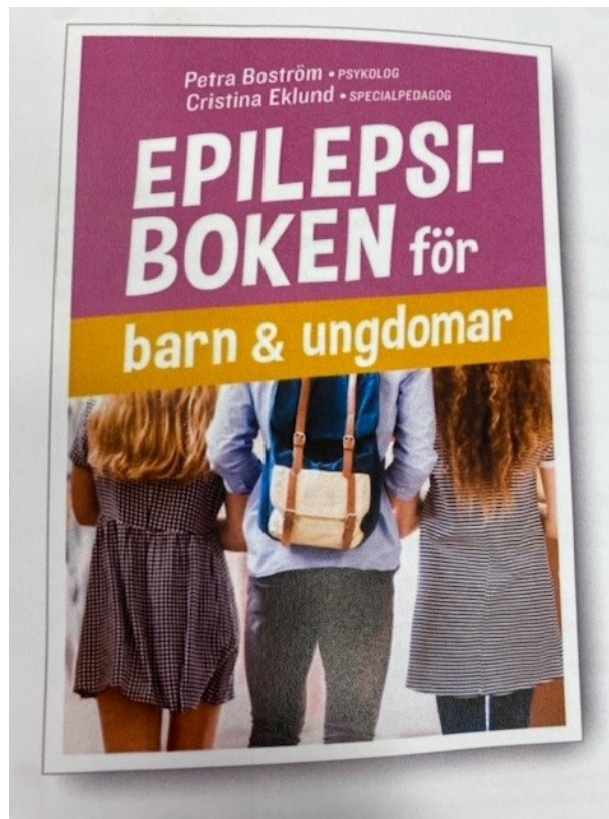
Metodhandboken (2016) Barncancerfonden

- Pedagogiskt stöd för elever med förvärvad hjärnskada

Av Cristina Eklund med medicinsk bakgrund Ingela Kristiansen



Epilepsihandboken för skolan och Epilepsiboken för barn och ungdomar av Petra Boström och Cristina Eklund. Formgivning: Louise Turlock (finns hos Hjärnskadeförbundet hjärnkraft)



Specialpedagogiska skolmyndigheter (SPSM)

Matematik= stegvis inläring
Struktur, lärarlett, en mot en,

Återkoppling

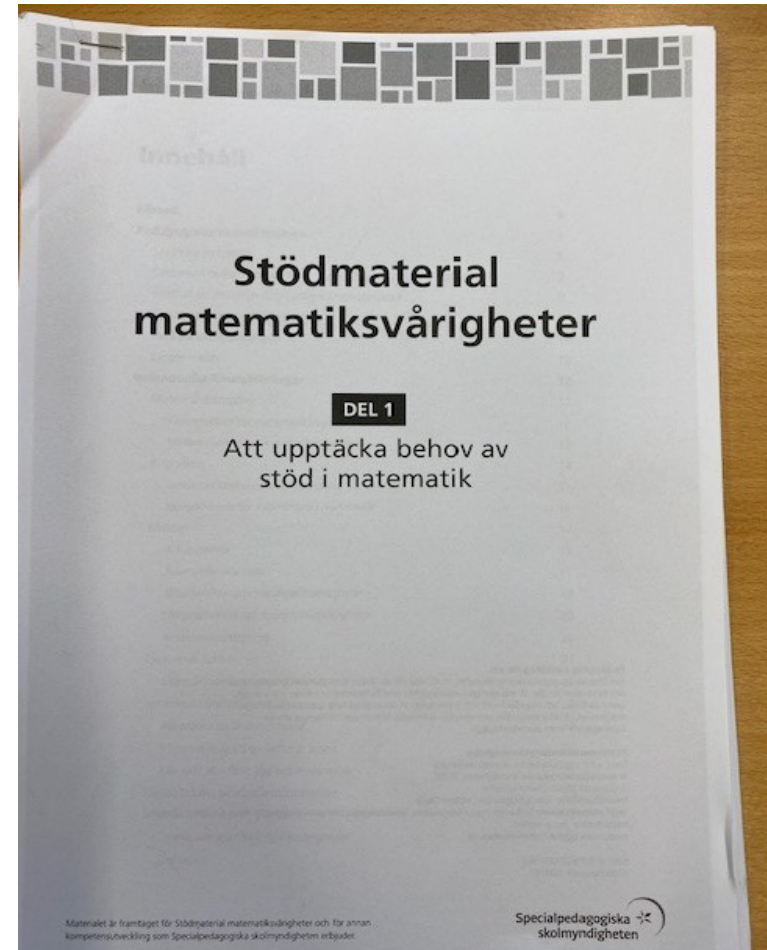
Arbetsminnet- vilka krav ställs på
arbetsminnet i uppgifterna?

Mentala bilder- visuellt stöd

Formativ bedömning

Metakognition

Matematikängslan



Skolforskningsinstitutet – nyhetsbrev/podd



Tack för mig!
cristina.eklund@akademiska.se

